

Un periodisme ètic per als reptes de la ruralitat

Enric Castelló i Marta Montagut

Universitat Rovira i Virgili

És indubtable que els reptes del medi rural són avui un element rellevant a l'agenda política. A Catalunya, el Departament d'Acció Climàtica, Alimentació i Agenda Rural ha impulsat (de la mà de diversos agents socials) l'Agenda Rural, un procés participatiu per sintetitzar quins són els reptes del medi rural. L'informe final presenta una sèrie de propostes en set eixos focalitzats en drets socials i serveis; economia circular, canvi climàtic i biodiversitat; connectivitat i comunicacions; sistema agroalimentari; sistema forestal; innovació i dinamització econòmic-social; i governança (AADD, 2022). Implementar aquest procés i disposar d'aquests documents és un salt per tal de projectar una ruralitat possible. Però, quin paper té la comunicació social i el periodisme en aquest procés? Quin periodisme pot aportar valor i ser útil en reptes de la ruralitat com són el despoblament, l'impacte de les plantes d'energia eòlica i solar, la garantia d'accés a serveis públics com la sanitat i l'educació o la preservació i promoció de la cultura i el patrimoni paisatgístic? En aquesta intervenció explorem aquesta tasca des del punt de vista ètic de la professió i ens centrem en tres temes que són crucials en aquest marc: el despoblament, la transició energètica i el seu impacte ambiental i paisatgístic, i la gestió forestals i els incendis.

En un estudi recent (Canovaca & Castelló, 2023), hem pogut observar com el tractament que es fa del **despoblament** és desigual en diaris centrats a grans ciutats com Madrid o Barcelona, que d'altres que tenen un abast més regional i cobreixen àrees que pateixen aquest procés. Tanmateix, un element que és transversal és la utilització d'un marc interpretatiu (*media frame*) focalitzat en el tema dels serveis i la manca d'inversions. Aquesta qüestió tendeix a simplificar la complexitat del fenomen, posant molt èmfasi en la racionalitat economicista. Per altra banda, el tractament tendeix polititzar la qüestió per mitjà d'un periodisme de declaració i contra-declaració que acaba fent una cobertura superficial. Aquesta mancança està molt relacionada amb la precarietat dels professionals i les iniciatives de proximitat i a un cert replegament d'una descentralització del periodisme. Com bé va dibuixar Sònia Castelló (2021) per al cas de les Terres de l'Ebre, el sistema local i comarcal de periodistes es va anar encongint especialment a partir de 2008, amb el tancament de corresponalsies de moltes cadenes estatals i un aprimament de plantilles. Els professionals que cobreixen comarques i municipis sovint no "trepitgen" el territori per manca de temps, amb la qual cosa les informacions són recol·lectades, tractades i difoses per tercers agents, ja siguin ajuntaments, consells comarcals o empreses privades amb capacitat comunicativa. Impacta això amb el primer precepte del codi deontològic (Codi deontològic. Declaració

de principis de la professió periodística a Catalunya, 1992) que demana una informació acurada i l'obligació "d'acostar-se als esdeveniments". Per tant, una clau important aquí és que els mitjans continuïn destacant periodistes als llocs on hi són les fonts per tal de conèixer de primera ma els contextos sobre els quals informen.

Per altra banda, aquest buit també és una oportunitat per al que es coneix com "contingut de marca" (*branded content*), en algunes ocasions presentat de forma confosa amb l'oxímoron de "periodisme corporatiu". Aquesta tendència és especialment remarcable en temàtiques relacionades amb la **transició energètica**. En una altra investigació, actualment en revisió, hem pogut observar que en 2021 va haver un increment notable de les informacions on el "rural" apareixia relacionat amb les "energies renovables". L'estudi sobre aquestes dues paraules clau i el tractament periodístic porten a identificar un eix informatiu hegemònic positiu en relació a la implantació de les renovables, amb fonts d'informació especialment de l'àmbit corporatiu i polític. En els conflictes que han aparegut arran de la implantació de les renovables a la ruralitat, sovint els periodistes es troben amb una mancança de veus que vulguin expressar-se al territori. D'una forma molt professionalitzada apareix una forta disponibilitat d'informació corporativa, webs sobre energies renovables i agents amb capacitat econòmica per a influir i invertir en publicitat i mitjans de comunicació propis, imatge, xarxes socials. Aquí, el despoblament i la manca de recursos juga a la contra i el periodisme "de proximitat" pot acabar sent un espai ocupat per un contingut poc equilibrat o "doblegat" al interessos allunyats de les premisses periodístiques. Es planteja aquí una contrastació més profunda de les informacions rebudes per mitjà de notes de premsa, promocions i webs corporatives, mirant de contactar directament amb els responsables i d'obtenir fonts fiables, tècnicament preparades, així com fer una escolta activa dels habitants del rural.

Volem acabar amb una incursió amb un altra temàtica que té a veure amb els reptes de l'agenda rural, com són els **incendis forestals** i la gestió del bosc. El tractament mediàtic sobre aquesta temàtica, molt lligada a la crisi climàtica, implica que els mitjans donen veu als agents polítics, que sovint tendeixen a atribuir les responsabilitats dels focs forestals als individus: pagesos, turisme irresponsable o la figura del piròman, entre d'altres. Aquesta atribució individual de la responsabilitat (Castelló i Montagut, 2020) és reproduïda per un periodisme en precari on s'alimenta la dinàmica de declaració i contradecoració. Per altra banda, els mitjans amb més capacitat de producció, especialment els públics, plantegen una aproximació al fenomen des d'un punt de vista estructural, amb una atribució de responsabilitat col·lectiva que enriqueix la informació i on les veus expertes i d'actors com pagesos, bombers o associacions mediambientals passen a ser centrals. Això implica una narrativa que va més enllà del foc forestal concret i apunta a causes més àmplies. Aquesta bona praxi, però, és limitada

quan apareix la desinformació o informació falsa (Montagut, 2023). De nou, la verificació apareix com un element fonamental, però també l'apropament a fonts expertes i acadèmiques que poden donar un relat més complex i complet dels factors que ajuden a entendre els focs i les seves dinàmiques.

A tall de conclusió remarquem que els reptes de l'agenda rural requereixen d'una escrupolosa observació dels preceptes ètics de la professió. L'element que més impacta en un exercici de qualitat professional és la poca disponibilitat de temps per apropar-se físicament als territoris, comptar amb fonts de primera mà i conèixer els municipis i els contextos socioeconòmics i mediambientals. El periodisme local i de proximitat podria suplir part d'aquestes mancances però s'enfronta a una **praxi precaritzada** que tensiona la relació amb les fonts. És per això que volem lligar la millora del desenvolupament rural amb la necessitat d'un periodisme de qualitat: **sense un periodisme de qualitat i una comunicació propera amb les persones que viuen al camp no serà fàcil aconseguir aquests reptes que es marca l'agenda rural.**

Referències

- AADD. (2022). *Agenda Rural de Catalunya*.
<https://agricultura.gencat.cat/web/.content/09-desenvolupament-rural/programa-desenvolupament-rural/agenda-rural/resum-executiu-agenda-rural.pdf>
- Canovaca, E., i Castelló, E. (2023). La despoblación rural en la prensa española: la escasez de encuadres sistémicos. *Revista de la Asociación Española de Investigación de la Comunicación*, 10 (20)
<https://doi.org/10.24137/raeic.10.20.13>
- Castelló, E. i Montagut, M. (2019) Framing Forest Fires and Environmental Activism: a Storytelling about Human Intervention in Nature. *Communication & Society*, 32(4): 291-306.
<https://doi.org/10.15581/003.32.4.291-306>.
- Castelló i Tora, S. (2021). Notícies (des) del sud. *Capçalera*, 188, 58-62.
- Codi deontològic. Declaració de principis de la professió periodística a Catalunya, (1992). <https://www.periodistes.cat/codi-deontologic>
- Montagut, M. (2023) Posverdad sobre la crisis climàtica en España: las mentiras online sobre fuegos forestales. Congreso Internacional sobre Posverdad de la Càtedra de Filosofia G.W. Leibniz. Universidad de Granada.

Nota

Aquesta ponència forma part del projecte "Nous imaginaris del rural a l'Espanya contemporània: cultura, documental i periodisme" (PID2021-122696NB-I00) finançat per MCIN/AEI /10.13039/501100011033/ y por FEDER Una manera de fer Europa.